

גבולות היחידה: פרק ט"ז פסוקים א'-ל"ו

נושא היחידה: לחם מן השמים

מספר שיעורים לפי המתווה: 3

כתבה: נורית שלזינגר

כללי:

ביחידה הקודמת, ראינו את תחילת המסע של בני ישראל במדבר. התחלנו לראות את קשיי החיים במדבר, ובעיקר את המחסור במים. בפרק שלפנינו, נלמד על המשך המסע, על קשיי האוכל במדבר ועל השגחת ה' שסיפק לבני ישראל את כל צרכיהם.

פתיחה:

נראה לתלמידים את שתי התמונות הבאות:

נשאל אותם: איזו תמונה שייכת לארוחה ביום חול, ואיזו שייכת לסעודת שבת? כיצד ידעתם? יש להניח שהתלמידים יזהו מיד שהתמונה הימנית שייכת לחול והשמאלית לשבת, לפי: לחם אחד לעומת שני לחמים / לחם פשוט לעומת חלה / לחם פרוס לעומת לחמים שלמים / לחם גלוי לעומת לחם מכוסה / לחם מונח על שולחן לעומת לחם מונח על מגש.

נשאל: מדוע אנו עושים את כל השינויים הללו לכבוד שבת? בסיום היחידה, יהיו לנו התשובות על כך. (למורה: לאחר שנלמד על המן, נסביר אילו דברים אנו עושים היום בשבת זכר למן.)

עיון בפסוקים:

יחידה א'- תלונת בני"י ותשובת ה' (פסוקים א'-י')

סיימנו את היחידה הקודמת בחניית בני"י באילים, שהיה נווה מדבר. גם המקום הנפלא הזה היווה ניסיון לבני"י. כיצד? - הפרק שלנו מתחיל "וַיִּסְעוּ מֵאֵילִים". אומר הספורנו: "ובאילים שנים עשרה עינות מים (-זה הפסוק בסיום הפרק הקודם) - ועם כל זה - ויסעו מאילים...

אל מדבר סין, כענין 'לכתך אחרי במדבר'. כלומר, הניסיון באילים היה הצורך לעזוב את המקום ולצאת שוב אל המדבר היבש, ובני ישראל אכן קמים והולכים אחרי ה'.

תאריך ההגעה למדבר סין מצוין בפירוש: "בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי".
נשאל את התלמידים: מהו תאריך זה? כמה זמן עבר מיציאת מצרים? – ט"ו באייר, בדיוק חודש לאחר היציאה ממצרים.

מדוע מוזכר כאן התאריך? כי הוא יעזור לנו להבין את מה שמסופר בפסוק הבא.
נקרא את פסוקים ב'-ג', בהם מתוארת תלונת בני". בני" מתלוננים שהם רעבים, שאין להם אוכל. מדוע דווקא בתאריך זה התלוננו? מה אכלו בני" במהלך כל החודש שעבר מיציאת מצרים?

רש"י מסביר: "נתפרש היום של חניה זו לפי שבו ביום כלתה החררה שהוציאו ממצרים והוצרכו למן". עד עכשיו, אכלו בני" את המצות שהוציאו ממצרים. מצות אלה הספיקו לחודש. עכשיו תם האוכל, ובני" מבקשים אוכל.

נשאל את התלמידים: באיזה סגנון מבקשים בני"? האם זו צורת פנייה ראויה? הוכיחו מהפסוקים.

המילה הפותחת – "וַיִּלֹּנוּ" מראה שלא הייתה כאן בקשה מנומסת, אלא תלונה. גם התוכן בעייתי – סיר הבשר במצרים. האם היה לבני" כל כך טוב במצרים? ודאי שלא. כל כך מהר הם שכחו את הצרות שהיו במצרים! יש כאן כפיות טובה של בני".
כיצד יגיב ה'?

נקרא את פסוק ד': "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲנִי מִמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם" - למרות הסגנון הלא ראוי, ה' נענה לבקשה, כי המצוקה היא אמיתית - בני" באמת זקוקים לאוכל.
נפנה את תשומת לב התלמידים למילה "ממטיר" – כמו מטר - הלחם ירד כמו גשם מהשמים.

ה' מוסיף: "לְמַעַן אֲנֹסְנוּ הַיֵּלֶךְ בְּתוֹרַתִי אִם לֹא". הלחם מן השמים הוא חסד גדול מאת ה', אך הוא מהווה גם ניסיון לשמיעה בקול ה', כי יהיו בו חוקים רבים, שעליהם יצטרכו בני" להקפיד.

ניתן לכתוב על הלוח ככותרת: "לְמַעַן אֲנֹסְנוּ הַיֵּלֶךְ בְּתוֹרַתִי אִם לֹא", ובהמשך לימוד היחידה, נכתוב בכל פעם חוק נוסף של המן.

בפסוק ה', כבר מתחילה ההתייחסות לנושא השבת, שיהיה מרכזי בהמשך הפרק: "וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי וְהָכִינוּ אֶת אֲשֶׁר יִבְיֹאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם". – ביום שישי יאספו כמות כפולה, כדי שיהיה להם גם לשבת.

נקרא את פסוקים ו'-ב, שבהם משה ואהרן מסבירים לבני" מה הם עומדים לקבל, וה' חוזר על כך באוזני משה. לפני הקריאה, נבקש מהתלמידים למצוא זאת בפסוקים. בני" עומדים לקבל מדי ערב בשר, ומדי בוקר לחם. בהמשך הפרק, נראה כיצד יגיע הבשר וכיצד יגיע הלחם.

יחידה ב' - חוקי המן וניסיו (פסוקים י"ג-ל')

נקרא את פסוק י"ג: "וַיְהִי בְעָרְבַת וַתַּעַל הַשָּׁלֹ וַתִּכַּס אֶת הַמַּחְנֶה וּבִבְקָר הָיְתָה שְׁכֶבֶת הַטֵּל סְבִיב לַמַּחְנֶה" - אם כן, כיצד הגיע בשר? - להקת שלווים הגיעה ונחתה במחנה, וניתן היה לאסוף את השלווים ולאכול את בשרם. והלחם? - הייתה שכבת טל סביב המחנה, ורק לאחר שהיא עלתה (כפי שקורה בבוקר, שלאחר זריחת השמש, הטל מתאדה), התגלה משהו לא מוכר. מה היו תכונותיו? - דק, מחוספס. זה דבר לא מוכר לבני", ולכן הם שואלים זה את זה: "מִן הוּא?" - מה הוא? - ומשה מסביר להם, שזהו הלחם. בפסוקים הבאים, נקרא מה היו חוקי המן, כיצד התמודדו בני"י עם ביצוע החוק, ואילו ניסים היו במן.

המורה יקרא בכל פעם פסוק, והתלמידים יזהו האם מדובר בחוק, בביצוע (או אי ביצוע), או בנס. (את החוקים ניתן להוסיף ברשימה מתחת לכותרת " למען אנסנו...")

ט"ז - חוק: יש לאסוף כמות של עומר לגולגולת - עומר היא יחידה למדידת נפח של דברים יבשים. יש לאסוף בכל יום עומר אחד לכל אחד מבני המשפחה.

מדוע זהו ניסיון לא קל? - כי יש אנשים שיכולים לחשוש שמא כמות זו לא תספיק להם, אולי יהיו עדיין רעבים לאחר שהכמות היומית שלהם תיגמר, ולכן ירצו לאסוף יותר. עליהם להאמין שהכמות תספיק להם לכל היום.

י"ז - ביצוע: בני"י אוספים "המרבה והמעט" - קשה לדייק באיסוף, הם אספו בערך - יש שהרבו, ויש שהמעטו.

י"ח - נס: הם חזרו עם האוכל לאוהל, ושם "וַיִּמְדוּ בְעֶמְרָ" - מדדו את הכמות בכלי מדידה שהכיל בדיוק כמות של עומר, והנה - פלא! לכולם הייתה כמות מדויקת של עומר.

י"ט - חוק: "אִישׁ אֶל יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד בְּקָר" **מדוע זהו ניסיון לא קל?** - כי הולכים לישון כאשר הבית ריק לגמרי ממזון, וצריך להאמין ולבטוח בה' שגם מחר ירד שוב מן.

כ' - ביצוע +נס: היו אנשים שלא עמדו בניסיון והשאירו מן לבוקר. ומה קרה? המן התליע והסריח. זהו נס, כי מאכלים אינם מתליעים כל כך מהר.

כ"א - נס: את המן היה צריך לאסוף מוקדם בבוקר, כי ברגע שעלתה השמש - הוא נמס!

כ"ב - ביצוע: ביום שישי ליקטו כמות כפולה (כפי שכבר אמר להם משה בפסוק ה'). ישנם הסברים שונים למילים "וַיִּבְאוּ כָּל נְשֵׂאֵי הָעֵדָה וַיִּגִּידוּ לְמֹשֶׁה" - מה באו הנשיאים לומר למשה? ניתן להסביר, שהם באו לשאול את משה מה לעשות עם מה שליקטו.

כ"ג - חוק: משה מנחה אותם, שהם יכולים לאפות ולבשל את המן כרצונם, ואת מה שלא יאכלו ביום שישי - ישאירו ליום המחרת, לשבת. כך יהיה בכל שבוע ביום שישי - תרד כמות מן כפולה, וממנה יכינו את צורכי השבת. הפעם הניסיון הוא הפוך - דווקא להשאיר, ולהאמין שבשבת המן לא יתליע.

אולי בנקודה זו, של "אֶת אֲשֶׁר תֹּאפוּ אָפוּ וְאֶת אֲשֶׁר תִּבְשְׁלוּ בִשְׁלוּ", אפשר להביא בפני התלמידים את המדרש, שכל אחד טעם במן איזה טעם שרצה.

כ"ד - נס: רק בשבת, המן לא התליע.

כ"ה-כ"ו - נס: "היום לא תמצאהו בשדה" – רק בשבת, לא ירד מן.
כ"ז - ביצוע: היו שיצאו לחפש מן, וכמובן – לא מצאו. נראה שאנשים אלה היו קטני
אמונה, והתקשו להאמין שהמן "יודע" מתי שבת, ואינו יורד ביום זה.
כ"ח-כ"ט - חוק: "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" – אסור לצאת לחפש מן בשבת.
ל' - ביצוע: "וישבתו העם ביום השביעי"
ניתן לסכם ולומר, שהמן היה חלק מתהליך החינוך של בני". היה בו חינוך לאמונה
ולביטחון בה', לעמידה בקיום חוקים ומצוות, והייתה בו הוכחה יומיומית להשגחת ה' על
עם ישראל.

יחידה ג'- זיכרון המן לדורות (פסוקים ל"א-ל"ו)

השאלה "מן הוא" נתנה ללחם המיוחד את שמו לדורות: "ויקראו בית ישראל את שמו מן",
וכאן אנו לומדים פרטים נוספים על המן: צורתו – "קִזְרַע גֹד" – עגול כמו זרע, צבעו –
לבן, טעמו – "כְּצִפִּיחַת בְּדָבֶשׂ" – כמו עוגייה טבולה בדבש – דבר טעים ביותר.
בפסוק ל"ב, מצווה משה (על פי צו ה') את העם לשמור עומר אחד של מן למשמרת
לדורות. נשאל את התלמידים: מדוע, לדעתכם, חשוב לשמור מן לדורות?
זה היה נס גדול, שראוי להיזכר / זה ימשיך ויחזק את האמונה בה' / זה יזכיר את תקופת
המדבר שבה התעצב חינוכו של העם / וכד'
הפסוקים הבאים מתארים דברים שקרו לאחר הקמת המשכן, ואף לאחר הכניסה לארץ,
אך נכתבו כאן, כי הם קשורים לנושא המן ומסכמים אותו – אהרון שם צנצנת עם עומר מן
לפני ארון העדות במשכן, ובני"י אכלו את המן 40 שנה, עד הכניסה לארץ ישראל.
הפסוק האחרון בפרק עוסק בכמות של מנת מן – עומר הוא 1/10 האיפה. אין צורך
להיכנס עם התלמידים בכיתה ג' לביאור מידות אלה. אך ניתן לומר להם, שבמידות של
ימינו, מדובר (לפי רוב השיטות) בכ־21/2 ליטר.

**נחזור עכשיו לתמונות שראינו בתחילת לימוד היחידה – הלחם של יום חול לעומת
חלות השבת. גם אנחנו מזכירים לדורות את המן. ראינו, שחלק משמעותי מחוקי המן היו
קשורים לשבת, ולכן אנחנו עושים בשבת דברים לזכר המן:**

- שתי חלות (לחם משנה) – כמו שביום שישי ליקטו לחם משנה - כמות כפולה – לכבוד שבת.
- אחד הטעמים לכיסוי החלות במפית – כמו המן, שירד "כמונח בקופסה" בין שתי שכבות טל – כך החלות מונחות על מגש ומכוסות במפית – בין שתי שכבות.

הצעות להמחשה ולפעילות בכיתה:

- כל ילד יתאר בכתב ו/או בציור את המאכל האהוב עליו, שאותו היה רוצה לטעום במן.

- ילדים יצלמו (לפני שבת!) את חלות השבת עם המפית בביתם. ניתן לתלות את התמונות בכיתה עם כיתוב מתאים, כגון: "ראו כי ה' נתן לכם השבת, על כן הוא נותן לכם ביום השישי לחם יומיים"
- הכנת "תעודת זהות" למן. בנספח ליחידה זו, יש דף לתעודת זהות.
- הכנת "לוח מודעות" במחנה בני ישראל במדבר. על הלוח תלויה מודעה ראשית, ובה ההודעה שהחל מתאריך ט"ז באייר יתחיל לרדת לחם מהשמים. כל קבוצת תלמידים תקבל חוק אחד שקשור למן, ותכין מודעה שתסביר לעם את החוק. נעודד את התלמידים לעשות זאת בדרך יצירתית, כגון: כתיבה בחרוזים, סיסמת פרסום ("סלוגן"), קומיקס וכדומה. את המודעות שיכינו התלמידים, ניתן לתלות סביב המודעה הראשית.
- המחשה של מדידת נפח בכלי – ניתן להביא כלי מדידה שמשמש לבישול ואפייה, ולהדגים כיצד ניתן למדוד בו כמות מסוימת של קמח או דבר יבש אחר, או מדידת נוזלים.
- כדאי להראות תמונה של שליו, כגון זו:

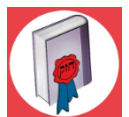

מסרים והפנמה:

- המסע במדבר נועד לחנך את בני" ולקרבתם לעבודת ה'. חוקי המן הם חלק מן החינוך של בני ישראל לאמונה וביטחון בה' ולציות לדבר ה'.
- ה' משגיח על בני" ודואג לכל מחסורם.
- השבת כיום מיוחד ומקודש. – "בירכו וקידשו במן" – בירכו – בכמות כפולה, קידשו – שלא ירד בשבת.

סיכום:

סיום אכילת המצות ממצרים קידם את בני" לשלב חדש בקשר עם הקב"ה. בני" זכו לאורך כל שנות המדבר למזון ניסי מדי יום. הקשר המיוחד הזה, עם כל חוקיו וניסיו, חיזק את האמונה של עם ישראל בה', ועזר להם להתקדם מהיותם עבדי פרעה להיותם עבדי ה' ובניו.

הרחבות:

- ייחודיותה של השבת, שבאה לידי ביטוי במן, מצאה את ביטויה במספר פיוטים שנוהגים לשיר בזמירות שבת. ניתן ללמד את התלמידים פיוטים אלה:

בפיוט "כי אשמרה שבת" שחיבר רבי אברהם אבן עזרא:

בו אמצאה תמיד נופש לנפשי
הנה לדור ראשון נתן קדושי
מופת בתת לחם משנה בשישי
ככה בכל שישי יכפיל מזוני

בפיוט "יום שבת קודש הוא" (המחבר יהונתן, שמו חתום בראשי הבתים):

נפש כי נאנחה,
בא שבת בא מנוחה,
גיל וששון ושמחה,
ברכו וקדשו במן,
מלרדת לעם לא אלמן,
והשבת נפש משיבת,
בפיסת בר אשר טמן.

- פסוק ט"ז בפרקנו ("זה הדבר אשר ציוה ה'...") הוא אחד משני פסוקים בכל התורה, שכוללים בתוכם את כל אותיות הא"ב (משפט שכולל את כל אותיות הא"ב, נקרא פנגרמה). אפשר לתת לתלמידים למצוא בפסוק זה את כל האותיות.
- להרחבת הנקודה של המן כחינוך לאמונה בה' שמפרנס אותנו ולצנצנת המן שהושמה למשמרת לדורות, ניתן להביא בפני התלמידים את פירושו של רש"י לפסוק ל"ב ד"ה לדורותיכם, שמתאר כיצד בדורו של ירמיהו הראו לעם שלא למד תורה ותירץ זאת בצורך להתפרנס, את צנצנת המן, כהוכחה לכך שה' יכול למצוא את הדרך לפרנס אותנו.

תעודת זהות

שם: _____

הסיבה לשם: _____

תאריך לידה: _____

עובי: _____

מרקם: _____

צבע: _____

צורה: _____ כמו: _____

טעם: _____

צורת ירידתו: _____

זמן הלקיטה: _____

הכמות שליקטו: _____

יום שבו ליקטו כפול: _____

יום שבו לא ליקטו: _____

כמות ששמו בצנצנת: _____ לשם מה: _____

מספר שנותיו: _____